

Democratie in verval? De democratie werkt juist prima (alleen vinden progressieven dat niet leuk)

Jesse Frederik

24.07.26 Analyse16 min

Illustraties door Rueben Millenaar (voor De Correspondent)

In een vertegenwoordigende democratie zullen populaire standpunten vroeg of laat vertegenwoordigd worden. Steun voor minder migratie was onder kiezers allang normaal, nu is het dat ook onder politici. Al vinden progressieven het pijnlijk, de democratie is dus niet stuk.

Om mij heen is de stemming over politiek al een poosje somber.

In een normaal land onder normale omstandigheden horen radicaal-rechtse partijen überhaupt niet te bestaan, zo is het idee. Dat dergelijke partijen in Europa inmiddels meer dan een kwart van de stemmen halen, laat zien dat de boel aan het ontsporen is. ‘Extreemrechtse ideeën zijn in razendsnel tempo genormaliseerd’, stelt politicoloog Leonie de Jonge vast in *De Groene Amsterdammer*.

Het is een woord dat vaker valt als het gaat over de opkomst van radicaal-rechts: normalisering. Als in: wat ooit extreem was, wordt steeds normaler gemaakt. Maar wat is ‘normaal’ eigenlijk? Het woord heeft twee betekenissen, die vaak door elkaar lopen: ‘fatsoenlijk’ en ‘gebruikelijk’. De opkomst van radicaal-rechts laat volgens critici zien dat mensen massaal ideeën hebben omarmd die voorheen even onfatsoenlijk als uitzonderlijk waren.

Maar dat waag ik toch te betwijfelen. Onfatsoenlijk – of zeg, ronduit idioot – zijn bepaalde ideeën van extreemrechts zeker: de wens om (tegen de grondwet in) moskeeën te sluiten of de Koran te verbieden bijvoorbeeld, of het idee dat er een eliteplan is om de bevolking te vervangen door migranten (de zogenoemde omvolkingstheorie). Maar dat zijn ook ideeën die allerminst gebruikelijk zijn: zelfs onder PVV-kiezers is bijvoorbeeld geen meerderheid voor Koranverboden en moskeesluitingen.

Radicaal-rechts wint niet bijna vijftig zetels *dankzij* extremisme, maar *ondanks* extremisme. Hun voornaamste aantrekkingskracht zit namelijk elders: radicaal-rechtse partijen willen minder migratie, in het bijzonder minder asielmigratie. Dit standpunt – hoe onfatsoenlijk je het ook mag vinden – is al gebruikelijk zolang we het peilen, maar had nauwelijks parlementaire vertegenwoordiging.

Die kiezers konden lange tijd dus nergens terecht met hun migratiestandpunt – en nu wel. Wat ‘normaliseert’ is dus niet zozeer de *publieke* opinie (die is onveranderd), maar de *parlementaire* opinie (die is naar de kiezer toe bewogen). De democratie is dan ook niet stuk – integendeel. In een vertegenwoordigende democratie zullen populaire standpunten vroeg of laat vertegenwoordigd worden. De vraag is alleen: door wie en hoe?

Als normale partijen normale standpunten niet op een normale manier vertegenwoordigen, gaan abnormale partijen het op een abnormale manier doen. Nergens is dat beter te zien dan in Duitsland, waar het verenigde politieke midden in de jaren negentig een radicaal-rechtse doorbraak voorkwam. Dertig jaar later zou die doorbraak alsnog plaatsvinden.

Doorbraak voorkomen

Tot voor kort was het ondenkbaar dat een radicaal-rechtse partij als de Alternative für Deutschland (AfD) de kiesdrempel zou halen in Duitsland, laat staan 20,8 procent van de stemmen bij de Bondsdagverkiezingen, zoals in 2025 gebeurde.

Toch was er al ver voor de doorbraak van radicaal-rechts een stevige meerderheid voor een restrictief migratiebeleid. ‘Moeten we migratie makkelijker (1) of moeilijker (11) maken?’ luidt sinds de jaren negentig een van de vragen in het Duitse kiezersonderzoek van het Leibniz Instituut. In vrijwel alle verkiezingsjaren plaatste een meerderheid van de Duitsers zichzelf aan de restrictieve kant van deze vraag.

In Duitsland leggen onderzoekers dezelfde vragen voor aan (kandidaat-)leden van de Bondsdag. Zo kun je de parlementaire opinie aardig vergelijken met de publieke opinie. Bij de verkiezingen van 2013 stond het *gemiddelde* lid van de Bundestag een ruimhartiger migratiebeleid voor dan maar liefst 82 procent (!) van alle Duitsers. Zelfs parlementariërs van CDU/CSU (toen nog de meest rechtse fractie in de Bundestag) bevonden zich links van de gemiddelde Duitse kiezer.

Deze ideologische kloof was afwezig bij vragen over andere onderwerpen, zoals: ‘moeten we meer belastingen heffen om publieke diensten te leveren?’ of ‘moeten we economische groei opofferen voor meer milieuwinst?’ Daar was het hele spectrum van de publieke opinie aardig vertegenwoordigd in het parlement.

Op veel onderwerpen konden kiezers dus uitwijken naar een partij die ongeveer zo dacht als zij. Op migratie bestond die uitwijkmogelijkheid niet: bijna het hele parlement dacht anders over dat thema dan het merendeel van de bevolking.

Niet alleen politici zijn een tikje afwijkend, ook culturele smaakmakers als journalisten, academici en kunstenaars bevinden zich duidelijk aan de andere kant van de kloof. Deze beroepsgroepen blijken namelijk ongeveer even pro-migratie als de gemiddelde kiezer van Die Grünen, aldus de European Social Survey (ESS).

Rechts-populisten beweren dat er een politieke en culturele elite is die anders naar de wereld kijkt dan de mediane kiezer. Dat die bewering in vruchtbare aarde valt, is niet zo vreemd. Het blijkt namelijk een aardig accurate beschrijving van de werkelijkheid.

Waarom nu pas?

Maar als de mediane kiezer altijd al restrictief dacht over migratie, waarom braken antimigratiepartijen dan niet eerder door? Hoe werd migratie opeens doorslaggevend in het stembokje?

Ook daar is een goed antwoord op te geven. De Duitse publieke omroep vraagt Duitsers al sinds 1986 maandelijks wat zij als de twee belangrijkste problemen van dat moment zien. Over deze bijna vier decennia loopt het aandeel Duitsers dat migratie als belangrijk probleem noemt vrijwel volledig gelijk op met het aantal asielaanvragen.

Gebeurtenissen in de wereld, zoals een economische crisis of een grote vluchtelingenstroom, hebben weinig invloed op de *standpunten* van kiezers, maar ze hebben wel grote invloed op de *prioriteiten* van kiezers. Een kiezer kan jarenlang hetzelfde denken over migratie zonder op een antimigratiepartij te stemmen. Pas wanneer zijn prioriteiten veranderen – bijvoorbeeld: omdat de instroom sterk stijgt – verandert die voorkeur in een urgente politieke eis.

Hoe Die Republikaner verloren

Het Duitse politieke systeem kwam al eerder onder zware druk te staan door hoge migratiecijfers. Door de oorlog op de Balkan en de val van het IJzeren Gordijn liep het aantal asiëlverzoeken in Duitsland op van 57.000 in 1987 naar 200.000 in 1990 en 440.000 in 1992. Meer dan de helft van de Duitsers noemde ‘migratie’ in dat piekjaar als het grootste nationale probleem.

In de Duitse grondwet was een onvoorwaardelijk asiëlrecht verankerd. Maar de ongelimiteerde uitoefening van dat recht was uitgesproken impopulair bij de overgrote meerderheid van de Duitse bevolking. In een peiling in 1990 gaf slechts 19 procent aan ongelimiteerd asiëlzoekers op te willen vangen; 30 procent wilde helemaal geen asiëlzoekers opvangen en de rest wilde de asiëlinstroom beperken.

Kiezers begonnen op drift te raken. De radicaal-rechtse splinterpartij Die Republikaner haalde in april 1992 onverwacht 10,9 procent van de stemmen bij de deelstaatverkiezingen in Baden-Württemberg.

Enkele maanden later vonden er racistische rellen plaats in de noordoostelijk gelegen havenstad Rostock, waarbij honderden extreemrechtse militanten onder applaus van buurtbewoners molotovcocktails naar een appartementenblok vol asiëlzoekers gooiden. De gevestigde politieke partijen reageerden geschokt op deze pogrom.

Een zojuist verkozen Republikaner-lid in de Landtag van Baden-Württemberg zag naar eigen zeggen ‘geen uiting van vreemdelingenhaat’, maar vooral ‘verzet tegen onrechtvaardigheden’.

In de landelijke peilingen leken Die Republikaner ondertussen aan een onstuitbare opmars begonnen. Met gemak zouden zij de kiesdrempel gaan halen bij de volgende Bondsdagverkiezingen.

Maar zover zou het niet komen.

In december 1992 kwamen de SPD, CDU en FDP namelijk een grondwetswijziging overeen om het asiëlrecht in te perken – het zogenoemde *Asylkompromiss*. Asiëlverzoeken van mensen die via een veilig buurland Duitsland binnenkwamen (in feite: bijna iedereen) werden niet langer in behandeling genomen. De Duitse overheid gaf specifieke groepen – zoals de vluchtelingen van de Balkanoorlog – een aparte beschermde status, waardoor ze niet langer asiël hoefden aan te vragen (een beetje zoals Europese landen nu doen met Oekraïners).

Tijdens de wetsbehandeling in de Bundestag op 26 mei 1993 voerde SPD-partijleider Hans-Ulrich Klose het woord namens de Duitse sociaaldemocraten. De beslissing om het asiëlrecht in te perken was hem zwaar gevallen. Binnen de SPD-fractie zouden bijna honderd leden tegen de grondwetswijziging stemmen. En volgens Klose was zijn ‘innerlijke stemverhouding even verdeeld als die van zijn fractie’.

Toch stemde hij voor de aanpassing van het asiëlrecht. ‘We kunnen niet iedereen in nood opvangen’, verklaarde hij. ‘*Das schaffen wir nicht.*’

‘Zeventig procent van de bevolking wil dat we onze asiëlwetgeving aanpassen. Ik vind het onjuist om deze 70 procent als xenofob te bestempelen.’ Klose wilde die meerderheid niet de keuze laten tussen democraten zonder daadkracht en autocraten zonder scrupules.

‘Het is gevaarlijk om lijdzaam toe te zien hoe deze situatie zich ontwikkelt. Uiteindelijk brengt dit – en dat is mijn zeer concrete angst – de stabiliteit van onze democratie in gevaar’, sprak hij. ‘De verleiding is groot om misbruik te maken van de angsten en zorgen [onder de bevolking]. De democratische partijen hebben daar – zoals we inmiddels hopelijk weten – niets aan. Het zijn slechts de rattenvangers op rechts die profiteren.’

Na het Asylkompromiss kelderde het aantal asiëlverzoeken in Duitsland (terwijl deze in naburig Nederland pas twee jaar later zouden pieken). De opmars van Die Republikaner in de peilingen werd gesmoord. Bij de verkiezingen van 1994 bleven ze steken op 1,9 procent van de stemmen.

Had Klose abnormale standpunten genormaliseerd of juist normale standpunten gerepresenteerd? Die Republikaner verloren in ieder geval niet door een opvoedkundig offensief, maar door beleid waarmee migratie van de agenda verdween.

Het zou meer dan twintig jaar duren voordat een radicaal-rechtse partij wél de kiesdrempel haalde bij de Bondsdagverkiezingen. Het asiëlrecht was inmiddels geëuropeaniseerd – de Duitse grondwettelijke beperking was niet zo relevant meer. Maar het Europese asiëlstelsel begon te piepen en kraken toen honderdduizenden vluchtelingen naar Europa werden gedreven door de burgeroorlog in Syrië.

Velen van hen liepen via de Balkanroute vast in Hongarije en trokken te voet richting de Duitse grens. Angela Merkel (CDU) stond voor een onmogelijke keuze: vluchtelingen met geweld terugdrijven of ze doorlaten. Ze koos het laatste. ‘*Wir schaffen das*’, wist zij. Een hoop Duitsers bleken daar minder van overtuigd.

Bijna 90 procent van de ondervraagden noemde ‘migratie’ in september 2015 als een van de twee voornaamste maatschappelijke problemen. Kiezers werden zich opeens pijnlijk bewust van een joekel van een vertegenwoordigingskloof. En dus stapten steeds meer kiezers over naar de AfD, de partij die het dichtst bij hen stond op het onderwerp dat zij het belangrijkste vonden.

Migratiezorgen werken daarbij als een ventiel. Ze trekken kiezers naar radicaal-rechts, maar wanneer de zorgen afnemen, keren die kiezers niet even snel weer terug naar andere partijen. Het gevolg is dat de AfD na elke nieuwe zorgengolf op een hoger plateau begint. De partij peilt inmiddels op ruim 28 procent.

Ongemakkelijk verhaal

Dit is een ongemakkelijk verhaal: radicaal-rechts verzong de onvrede over migratie niet, maar gaf er een antwoord op dat bij andere partijen niet verkrijgbaar was.

Menig progressief opiniemaker stelt de afkeer van ongecontroleerde migratie voor als een aangeprate zorg, losgezongen van de werkelijkheid. De asielcrisis, zo las ik deze maand nog in *Trouw*, is een ‘gevoelscrisis [...] aangewakkerd aan talkshowtafels’.

Is dat zo? Als we even in eigen land kijken: nooit eerder in de naoorlogse geschiedenis kwamen zo veel vluchtelingen naar Nederland als in de afgelopen vijf jaar. Ergens in de komende maanden doorbreekt het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA) het opvangrecord uit 2001 (84.000 opvangplekken). Mocht je ook de bedden voor Oekraïners meerekenen, dan zitten we bijna een factor twee boven dit record (180.000 plekken).

Van alle mogelijke uitgaven die de overheid kan doen, is meer geld voor asielopvang uittrekken het minst populair, peilde het Sociaal en Cultureel Planbureau. De uitgaven aan de migratieketen – Oekraïners inclusief – stegen van 1,4 miljard euro in 2021 naar 7,5 miljard euro in 2025. Ondertussen vraagt menig opiniemaker zich vertwijfeld af waarom het al twee verkiezingen op rij over migratie gaat.

Smartphone-geïnduceerde massapsychose, diagnosticeerde Sander Schimmelpenninck. ‘Anja en Henk zaten vijftien jaar geleden niet vierenhalf uur per dag op hun telefoon te staren’, zei hij recentelijk in een interview. ‘Die maakten zich toen geen zorgen over asielmigratie.’

Knappe jongen die in een grafiek van migratiehoudingen kan aanwijzen wat er veranderde rond de introductie van de iPhone. Maar een goed verhaal moet je niet doodchecken: Henk was rustig, toen kreeg Henk een telefoon, nu is Henk boos.

Schimmelpenninck is niet de enige die moeite heeft met het idee dat mensen oprecht (laat staan terecht) tegen ongecontroleerde migratie zijn. ‘De burger is niet zomaar “boos”, zijn boosheid wordt aangewakkerd en een specifieke richting in gekneed’, schrijft journalist Marijn Kruk in *De Groene Amsterdammer*. ‘Thema’s als immigratie [staan] aldoor bovenaan de agenda’ doordat middenpartijen ‘de culturalistisch-identitaire manier van kijken’ hebben genormaliseerd.

Politici die bepalen waar kiezers zich druk over maken: zou het? Wat kiezers belangrijk vinden, loopt al bijna vier decennia gelijk op met wat er in de wereld gebeurt. Bij veel werkloosheid, zorgen over werkloosheid, bij hoge inflatie, rumoer over inflatie, bij veel migratie, misbaar over migratie.

Misschien hollen politici vooral achter gebeurtenissen aan. Gebeurtenissen waar zij weinig vat op hebben, en voor zover ze er vat op hebben, zit hem dat niet in woorden (van alles roepen over asiel, werkloosheid of inflatie), maar in daden (iets doen aan asiel, werkloosheid of inflatie).

Zorgen over werkloosheid verdwijnen niet omdat politici erover zwijgen. Bij migratie wordt daarentegen gedaan alsof het onderwerp vooral leeft omdat politici er heisa over maken. In zijn boek *Waardenloze Politiek* schrijft politicoloog Tom van der Meer dat de VVD en NSC in 2023 campagne gingen voeren over migratie, waarmee ze ‘de rode loper uitrolden voor de PVV’.

Maar ook in Nederland hangen zorgen over migratie vooral samen met daadwerkelijke migratie. Dus waarom zou het niet precies andersom zijn? Partijen praten over migratie, omdat kiezers zich druk maken over migratie (wat ze ook al voor de kabinetsval van Rutte IV deden).

De thesis van Van der Meers boek is dat middenpartijen het inhoudelijk conflict niet meer opzoeken, waardoor mensen uitwijken naar populistische partijen. Populisme, zo schrijft Van der Meer, ontkent ‘het intrinsieke belang van inhoudelijk democratisch conflict’ en vervangt dat door ‘de tegenstelling tussen de gecorrumpeerde machthebbers en de uitdagers die namens het goede volk de strijd aangaan’.

Maar als populisme werkelijk een vervanging is van inhoudelijk conflict, doet de inhoud er dus niet toe. Je kunt je afzetten tegen een kapitalistische elite, een kosmopolitische elite, een kannibalistische elite – het is allemaal om het even. Maar in Europa is toch vooral de rechtse variant van populisme populair.

En als 82 procent van de Duitsers restrictiever denkt over migratie dan het gemiddelde Bondsdaglid, dan is het geen groot mysterie waarom juist die populistische boodschap aanslaat. De kiezer is namelijk niet gek.

Verschillende morele intuïties

De vraag blijft natuurlijk wel: waarom ziet de een asielopvang als een morele plicht en de ander het als een ongevraagde rekening? Dat verschil gaat niet zozeer over feiten als wel over waarden.

Aan wie zijn we iets verschuldigd?

Ik ben bijvoorbeeld betrekkelijk universalistisch. Een universalist vindt dat compassie geen rangschikking hoort te kennen. Waar, wanneer of hoe je geboren bent, doet er niet toe: elk mens – wat zeg ik, elk voelend wezen! – telt evenveel mee.

Veel kiezers zijn daarentegen particularistisch. Een particularist gelooft in een hiërarchie van mededogen. Je geeft eerst om je gezin, je vrienden, je geloofsgenoten, je stad, je streek, je land – en pas daarna om de rest van de wereld.

Nu is niemand puur het een óf het ander. Aan de uiteinden vind je racisten (die ‘ons’ versmallen tot mensen met dezelfde huidskleur) en effectieve altruïsten (die al het leed op aarde even zwaar tellen) – maar de meeste mensen zweven daar ergens tussenin.

Het is niet per se zo dat particularisten een kleiner moreel budget hebben (zij kunnen net zo goed hun tijd besteden aan anderen); het is wel zo dat zij hun moreel budget anders besteden (eerder vrijwilligerswerk bij de lokale voedselbank dan malarianetten uitdelen in Malawi).

Daarom vertonen opvattingen over migratie ook nauwelijks een verband met opvattingen over herverdeling. Particularisten kunnen namelijk prima vóór nivellering zijn, zolang de

opbrengst daarvan terechtkomt bij 'ons'. In de begindagen van de Nederlandse verzorgingsstaat werd hier heel expliciet rekening mee gehouden. De verzorgingsstaat werd niet verkocht als liefdadigheid aan abstracte anderen, maar als verzekering binnen een herkenbare gemeenschap via verzuilde ziekenfondsen, woningbouwverenigingen, omroepen, scholen en bejaardentehuizen.

Inmiddels hebben de meesten de morele kring opgetrokken tot voorbij de eigen geloofsgemeenschap, maar nog niet voorbij de eigen grenzen. Bij de vraag wie Nederland binnen mag komen en onder welke voorwaarden, vindt een frontale botsing van wereldbeelden plaats. Voor de universalist is solidariteit met nieuwkomers een vanzelfsprekende uitbreiding van de morele kring. Voor de particularist is het sociale contractbreuk: opeens blijkt hij of zij premie te betalen voor mensen met wie ze nooit een verzekering afsloten!

Voor zijn proefschrift interviewde socioloog Koen Damhuis tientallen radicaal-rechtse kiezers in Frankrijk, Duitsland en Nederland. 'Ze zeggen dat het verkeerd is als je zegt "eigen volk eerst", maar het is gewoon zo!' vertelde een gepensioneerde schoonmaker hem. 'Als mijn buurkinderen honger hebben, dan geef ik eerst mijn eigen kinderen te eten. Zo werkt dat gewoon. Je gaat toch niet eerst je buurkinderen te eten geven? Zo simpel is het toch?'

Wie in een Correspondent-redactievergadering 'eigen volk eerst' begint te roepen, zal toch vreemd worden aangekeken. Wij hebben een winnend lot getrokken in de geboorteloterij – wat geeft ons dan het recht om verliezers te weigeren die hetzelfde willen als wij?

De schoonmaker vindt het aanstootgevend wanneer een sociale huurwoning naar een onbekende uit Eritrea gaat in plaats van naar een onbekende uit Nederland. De universalist denkt: die onbekende uit Nederland zal het vast niet slechter hebben dan die erkende vluchteling uit Eritrea.

Deze discussie snijdt diep, juist omdat die niet over de droge feiten gaat, maar over diepgewortelde morele intuïties. Daarbij delen de meeste Nederlanders overigens de intuïtie van de schoonmaker. Slechts 10 procent heeft er bijvoorbeeld begrip voor dat statushouders voorrang krijgen op een sociale huurwoning.

Dat wil niet zeggen dat particularisten tegen *alle* migratie zijn. Zelfs de zwarte hoodies staan niet in Veldhoven te schuimbekken over Iraanse kenniswerkers die een moeilijke laser komen bouwen voor ASML. Bezwaar is er tegen migratie die ten koste gaat – of lijkt te gaan – van de eigen landgenoten. Van de kiezers voor wie migratie het belangrijkste verkiezingsthema was, noemde 86 procent 'asielmigratie' als zorg, 27 procent 'laagopgeleide arbeidsmigratie' en nog geen 9 procent 'kennismigratie'.

Progressieven wapperen graag met het boek van migratiewetenschapper Hein de Haas om te zeggen: arbeidsmigratie is groter dan asielmigratie – dus waarom gaat alle aandacht naar asielmigratie? Kiezers beoordelen migratie echter niet alleen naar aantallen, maar ook naar wederkerigheid. De kenniswerker die belasting betaalt roept een andere morele reactie op dan de nieuwkomer die aanspraak maakt op schaarse collectieve voorzieningen.

Nu worden de kosten van asielmigratie door radicaal-rechts ongetwijfeld overdreven, maar dat de kosten hoger zijn dan bij andere vormen van migratie is geen verzinzel. Van de arbeidsmigranten die sinds 1999 zijn binnengekomen en die in 2021 nog in Nederland waren, werkt 85 procent. Voor asielmigranten lag dat cijfer op 27 procent. En waar arbeidsmigranten vaak de hoofdprijs betalen in de vrije huur, hebben statushouders voorrang op een sociale huurwoning.

Sander Schimmelpenninck schreef onlangs dat door 'bombardementen aan misinformatie' problemen 'zoals de woningnood' aan immigratie zijn gekoppeld. Sinds 2018 gingen ongeveer 58.230 sociale huurwoningen naar statushouders, terwijl er in diezelfde periode netto maar 51.380 corporatiewoningen bij kwamen (nieuwbouw minus sloop). De impact die het huisvesten van statushouders had op de wachtlijsten was daarmee in ieder geval groter dan die van alle sociale nieuwbouw.

Je kunt natuurlijk zeggen: 180.000 opvangplekken en 60.000 extra sociale huurwoningen – *wir schaffen das!* Maar als een hoop medelanders die kosten niet willen dragen, is dat geen 'feitelijke onjuistheid'; het is hooguit 'moreel laakbaar'.

Dit los je niet op met een informatiecampagne, maar met politiek. Dat vraagt om het pacificeren van het migratievraagstuk: een compromis waarin beide morele intuïties iets terugzien.

Een eerlijk verhaal

In vrijwel elk land waar migratie op breed draagvlak kan rekenen, is migratie een keuze, niet iets wat het gastland ondergaat. Het schoolvoorbeeld is Canada. Jaarlijks laat dat land tienduizenden vluchtelingen overkomen via zogenoemde hervestiging. Zij hoeven geen mensensmokkelaar te betalen en een helletocht over zee te maken, maar worden naar Canada gebracht op een humanitair visum.

Een deel wordt uitgenodigd door de overheid, een ander deel door Canadese burgers. Bij dat particuliere sponsorschap tekenen kerken, maatschappelijke organisaties of vijf gewone Canadezen voor de opvang van een vluchteling. Zij kiezen wie mag overkomen en regelen in het eerste jaar huisvesting, inkomen en begeleiding naar werk. Daarvoor moeten zij zelf ongeveer 20.000 euro opzijzetten.

Sinds 1979 kwamen ongeveer 390.000 vluchtelingen via zulk particulier sponsorschap over naar Canada (meer dan de helft van alle vluchtelingen). De overheid stelt daarbij jaarlijks een quotum vast. Rond gebeurtenissen zoals de burgeroorlog in Syrië lobbyen kerken en actiegroepen vaak voor hogere quota. Er kan vervolgens politieke strijd plaatsvinden over die quota: progressieven willen die ophogen, conservatieven willen ze verlagen – en de verkiezingsuitslag bepaalt wat er gebeurt.

De resultaten zijn verbluffend. Uit een evaluatie van alle particuliere sponsorschappen tussen 1979 en 2009 bleek dat in het aankomstjaar maar liefst 90 procent van de mannen en 71 procent van de vrouwen al werk had. In Nederland heeft vijf jaar nadat iemand een status heeft gekregen nog geen 40 procent werk.

Nu is dat deels appels met peren vergelijken. Sponsors nodigen namelijk relatief vaak mensen uit die de taal al spreken, hoger zijn opgeleid of cultureel dichterbij staan (kerken

Populair is het namelijk wel. Elders in de wereld staan de opvattingen over het asielmigratiesysteem vaak in het rood, maar Canadezen zijn zeer te spreken over particulier sponsorschap. Het Canadese model spreekt dan ook beide morele talen. De universalist krijgt een manier om zijn idealen in de praktijk te brengen; de particularist wordt niet belast met andermans idealen.

Nou heeft Canada het geografische geluk dat vrijwel niemand onaangekondigd aankomt. Dat is in Europa natuurlijk anders. Het eerlijke verhaal is dat een sponsorprogramma boven op het bestaande asielsysteem niet aan de bezwaren van particularisten zal beantwoorden.

We reguleren de aantallen door vluchtelingen een morbide hindernisloop af te laten leggen. De afgelopen tien jaar verdronken naar schatting 34.000 mensen in de Middellandse Zee; in de Sahara stierven er minstens zo veel. Mensen wagen zo'n overtocht, omdat een grens oversteken je aanspraak geeft op rechten die voor wachtenden buiten Europa onbereikbaar zijn. Zolang dat zo is – zolang je juridische status afhankelijk is van het oversteken van een grens – zullen mensen proberen naar Europa te komen.

Ik zou willen dat iedereen het even vanzelfsprekend vond als ik dat een steenrijk land als Nederland een grote morele verplichting heeft tegenover mensen buiten zijn grenzen. Maar dat is niet zo. Wie zich werkelijk zorgen maakt over de opkomst van radicaal-rechts heeft er niets aan zichzelf daarover illusies te maken. Domheid, zo leerde ik ooit, is immers geen gebrek aan intelligentie, maar een houding van opzettelijke of nalatige onwetendheid.

Het politieke midden kan natuurlijk nog eens uitleggen dat hoe we asielmigratie organiseren nu eenmaal zo is (want: De Feiten) en zo moet (want: de rechtsstaat), maar in een democratie moet je kunnen uitleggen dat beleid *werkt*. En dat moet je niet alleen kunnen uitleggen aan medestanders op De Correspondent, maar aan de meerderheid van Nederland die niet per se overloopt van kosmopolitische compassie.

Hoe verbeeld je de democratie?

Illustrator Rueben Millenaar kan als geen ander complexe systemen inzichtelijk maken. Samen maken zijn fijne lijntekeningen duidelijk wie een plek krijgt aan de tafel waar de besluiten worden genomen.

We wilden iets soortgelijks maken, om zo de wisselwerking tussen de volksvertegenwoordiging, burgers en het bestuur te laten zien: hoe komt beleid tot stand en welke stemmen klinken daarin door?

Illustrator

Lees meer